

20-Sentyabr, 2026-yil

SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH CHASTOTASI VA
O'SMIRLARNING MUSTAQIL FIKRLASH QOBILIYATI O'RTASIDAGI
BOG'LIQLIK

Fatxullayeva Muxlisa Fazliddin qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti Psixologiya yo'nalishi magistranti

Аннотация: В данной статье анализируются теоретико-методологические основы изучения взаимосвязи между частотой использования искусственного интеллекта и способностью подростков к самостоятельному мышлению. Рассматривается влияние использования технологий искусственного интеллекта на когнитивную активность, критическое мышление, самостоятельность в принятии решений и обработке информации. Также системно освещаются технологические, индивидуально-психологические, образовательные и социальные факторы, определяющие характер данной взаимосвязи, и обосновываются научные основы рационального использования искусственного интеллекта в образовательном процессе подростков.

Ключевые слова: искусственный интеллект, подростки, самостоятельное мышление, когнитивная активность, критическое мышление, частота использования искусственного интеллекта, цифровое образование, информационные технологии, когнитивное развитие, образовательный процесс.

Abstract: This article analyzes the theoretical and methodological foundations of studying the relationship between the frequency of artificial intelligence use and adolescents' ability to think independently. The influence of artificial intelligence technologies on cognitive activity, critical thinking, independent decision-making, and information processing is examined. In addition, technological, individual-psychological, educational, and social factors that determine this relationship are systematically considered, and the scientific foundations for the rational use of artificial intelligence in the educational process of adolescents are outlined.

Keywords: artificial intelligence, adolescents, independent thinking, cognitive activity, critical thinking, frequency of artificial intelligence use, digital education, information technologies, cognitive development, educational process.

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellektdan foydalanish chastotasi va o'smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati o'rtasidagi bog'liqlikning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi. O'smirlarning mustaqil fikrlashi shakllanishida sun'iy intellektdan foydalanish chastotasi, kognitiv faollik, tanqidiy fikrlash, axborotni mustaqil tahlil qilish va qaror qabul qilish kabi omillarning o'zaro aloqadorligi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, texnologik, individual-psixologik, ta'limiy va ijtimoiy omillar asosida sun'iy intellektdan foydalanishning o'smirlarning kognitiv rivojlanishi va mustaqil fikrlash qobiliyatiga

bog‘liqligi tizimli tarzda yoritilib, ta’lim jarayonida sun’iy intellektdan oqilona va samarali foydalanishning ilmiy asoslari bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: *sun’iy intellekt, o‘smirlar, mustaqil fikrlash, kognitiv faollik, tanqidiy fikrlash, sun’iy intellektdan foydalanish chastotasi, raqamli ta’lim, kognitiv rivojlanish, axborot texnologiyalari, ta’lim jarayoni.*

Globalashuv, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va axborot oqimining keskin ortishi sharoitida sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish kundalik hayotning, xususan, ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, o‘smirlar orasida turli sun’iy intellekt vositalaridan axborot izlash, ta’limiy topshiriqlarni bajarish, matn yaratish va muammolarga yechim topishda foydalanish holatlari tobora kengaymoqda. Mazkur jarayon o‘smirlarning kognitiv rivojlanishi, mustaqil qaror qabul qilishi hamda mustaqil fikrlash qobiliyatiga qanday ta’sir ko‘rsatishi masalasini dolzarb ilmiy muammolardan biriga aylantirmoqda.

Sun’iy intellektdan foydalanishning o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyatiga ta’sirini monokauzal, ya’ni faqat bitta omil asosida izohlash ilmiy jihatdan yetarli emas. Chunki mazkur jarayon foydalanish chastotasi bilan bir qatorda, sun’iy intellektdan foydalanish maqsadi, undan foydalanish usuli, o‘smirning kognitiv faolligi, ta’lim muhiti, raqamli savodxonligi va o‘z fikrini shakllantirishga bo‘lgan ehtiyoji kabi ko‘plab omillar bilan bog‘liq. Shu bois zamonaviy psixologiya va pedagogikada sun’iy intellektdan foydalanish hamda mustaqil fikrlash o‘rtasidagi munosabatni kompleks va ko‘p omilli yondashuv asosida o‘rganish alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur munosabatni o‘rganish sun’iy intellektdan foydalanish chastotasini alohida ko‘rsatkich sifatida tahlil qilish bilan bir qatorda, uning o‘smirlarning kognitiv jarayonlari bilan qanday bog‘liqligini aniqlash imkonini beradi. Xususan, sun’iy intellektdan tez-tez foydalanish o‘quvchining mustaqil ravishda ma’lumot izlash, muammoni tahlil qilish, muqobil yechimlarni ishlab chiqish va shaxsiy xulosaga kelish jarayonlari bilan turlicha munosabatda bo‘lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, sun’iy intellektdan foydalanishning oddiy chastotasi emas, balki undan qanday maqsadda va qanday kognitiv strategiyalar asosida foydalanilayotganini hisobga olish muhimdir.

Mustaqil fikrlash zamonaviy ta’lim psixologiyasida shaxsning mavjud axborotni tahlil qilish, baholash, muammoni mustaqil ravishda anglash, turli nuqtayi nazarlarni solishtirish va asoslangan xulosaga kelish qobiliyati sifatida qaraladi. O‘smirlik davrida ushbu qobiliyatning rivojlanishi shaxsning intellektual va ijtimoiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Shu sababli sun’iy intellekt kabi zamonaviy texnologiyalarning ushbu jarayon bilan o‘zaro bog‘liqligini aniqlash nazariy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi.

Sun’iy intellekt va mustaqil fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganishda integrativ yondashuv muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Mazkur yondashuv o‘smirning kognitiv faoliyatini faqat texnologik vositadan foydalanish chastotasi bilan emas, balki kognitiv, psixologik, pedagogik va ijtimoiy omillarning o‘zaro ta’siri doirasida tahlil qilish imkonini beradi. Bunda sun’iy intellekt o‘smirning mustaqil fikrlash jarayonini

cheklovchi omil sifatida ham, aksincha, bilim olish va fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi vosita sifatida ham namoyon bo‘lishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasi va o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni empirik jihatdan tadqiq etish zamonaviy raqamli ta‘lim muhitida o‘smirlarning kognitiv rivojlanish xususiyatlarini chuqurroq anglash, sun‘iy intellektdan oqilona foydalanish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish hamda ta‘lim jarayonida mustaqil fikrlashni qo‘llab-quvvatlashning samarali strategiyalarini belgilash imkonini beradi.

Metodologik nuqtai nazardan, sun‘iy intellektdan foydalanish va o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganishda tizimlilik tamoyiliga asoslanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tamoyilga ko‘ra, o‘smirning kognitiv rivojlanishi va fikrlash faoliyati alohida, izolyatsiyalangan jarayon sifatida emas, balki o‘zaro bog‘langan psixologik, ijtimoiy, pedagogik va texnologik komponentlardan tashkil topgan yaxlit tizim sifatida qaraladi. Sun‘iy intellektdan foydalanishning o‘smirlar mustaqil fikrlashiga ta‘siri quyidagi darajalarning o‘zaro ta‘siri orqali namoyon bo‘lishi mumkin:

texnologik daraja — sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasi, foydalanilayotgan AI vositalarining turi, ulardan foydalanish davomiyligi va funksional imkoniyatlari individual-psixologik daraja — kognitiv qobiliyatlar, mustaqil qaror qabul qilish, motivatsiya, o‘zini o‘zi nazorat qilish va axborotni tanqidiy baholash xususiyatlari;

ta‘limiy daraja — o‘quv topshiriqlarining murakkabligi, o‘qituvchi tomonidan beriladigan yo‘nalish va nazorat, ta‘lim metodlari hamda o‘quv muhitining xususiyatlari;

ijtimoiy daraja — oila, tengdoshlar guruhi, ijtimoiy munosabatlar, raqamli madaniyat va atrof-muhitning texnologiyalardan foydalanishga bo‘lgan munosabati.

Bundan tashqari, mazkur munosabatni deterministik tarzda talqin qilish ilmiy jihatdan to‘g‘ri emas. Ya‘ni, sun‘iy intellektdan tez-tez foydalanishning o‘zi o‘smirning mustaqil fikrlash qobiliyati pasayishiga yoki aksincha, uning rivojlanishiga muqarrar ravishda olib kelmaydi. Ushbu bog‘liqlik foydalanish maqsadi, AI tomonidan taqdim etilgan axborotni qayta ishlash darajasi, o‘smirning kognitiv faolligi va undan foydalanish sharoitlari bilan belgilanadi. Shu sababli sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasi bilan mustaqil fikrlash o‘rtasidagi munosabatni o‘zaro shartlangan va dinamik jarayon sifatida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Mazkur modelda kognitiv va ijtimoiy-konstruktiv yondashuv alohida o‘rin tutadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, bilim inson tomonidan tayyor shaklda qabul qilinmaydi, balki faol fikrlash, mavjud bilimlar bilan bog‘lash, axborotni tahlil qilish va shaxsiy tajriba asosida qayta ishlash orqali shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, sun‘iy intellekt o‘smir uchun tayyor axborot manbai bo‘lishi bilan birga, muammoni hal qilish, turli nuqtayi nazarlarni solishtirish va yangi g‘oyalarni shakllantirishga yordam beruvchi kognitiv vosita sifatida ham xizmat qilishi mumkin.

O‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishda kognitiv faollik muhim determinantlardan biri hisoblanadi. Mustaqil fikrlash jarayoni axborotni shunchaki qabul qilish bilan cheklanmay, uni tahlil qilish, baholash, taqqoslash, sabab-oqibat munosabatlarini

aniqlash va asoslangan xulosaga kelishni talab qiladi. Agar o‘smir sun‘iy intellekt tomonidan berilgan javobni tayyor bilim sifatida qabul qilsa, uning mustaqil ravishda izlanish va muammoni hal qilishga sarflaydigan kognitiv faolligi kamayishi mumkin. Aksincha, AI javoblarini tekshirish, savollar berish, muqobil fikrlarni izlash va o‘z xulosasi bilan taqqoslash jarayonida undan foydalanish mustaqil fikrlash jarayonlarini faollashtirishi mumkin.

Shuningdek, sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasi ushbu jarayonning muhim ko‘rsatkichlaridan biri sifatida qaraladi. Foydalanish chastotasi o‘smirning AI vositalariga murojaat qilish darajasini ifodalasa-da, uning psixologik ta‘sirini to‘liq aks ettirmaydi. Chunki bir xil chastotada foydalanayotgan ikki o‘smir AI‘dan turli maqsadlarda foydalanishi mumkin: biri mustaqil bajarishi kerak bo‘lgan topshiriqning tayyor javobini olish uchun, ikkinchisi esa o‘z fikrini tekshirish va muammoning muqobil yechimlarini izlash uchun murojaat qilishi mumkin. Shu sababli tadqiqot jarayonida foydalanish chastotasi bilan bir qatorda foydalanish maqsadi va xarakterini ham hisobga olish zarur.

O‘smirlik davrida mustaqil fikrlashning rivojlanishi shaxsning intellektual mustaqilligi, qaror qabul qilishi va ijtimoiy muhitga moslashuvi bilan chambarchas bog‘liq. Mazkur davrda axborotni tanqidiy tahlil qilish, o‘z nuqtayi nazarini shakllantirish va uni asoslash qobiliyatlari faol rivojlanadi. Shu bois raqamli texnologiyalar, xususan, sun‘iy intellektdan foydalanishning ushbu jarayon bilan o‘zaro bog‘liqligini o‘rganish zamonaviy psixologiya va ta‘lim sohasining dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasi va o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati o‘rtasidagi munosabatni kompleks o‘rganish texnologik omillarni individual-psixologik va ta‘limiy omillar bilan birgalikda tahlil qilishni talab etadi. Bunday yondashuv sun‘iy intellektning o‘smirlar tafakkuriga ta‘sirini bir tomonlama baholashdan voz kechib, uning foydalanish sharoiti, maqsadi va kognitiv faoliyat bilan o‘zaro aloqasini aniqlash imkonini beradi.

Metodologik nuqtai nazardan, sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasi va o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganishda tizimlilik tamoyili muhim metodologik asoslardan biri hisoblanadi. Ushbu tamoyilga ko‘ra, o‘smirning mustaqil fikrlashi alohida va izolyatsiyalangan psixik jarayon sifatida emas, balki kognitiv, individual-psixologik, ta‘limiy, ijtimoiy va texnologik omillarning o‘zaro ta‘siri natijasida shakllanuvchi yaxlit tizim sifatida qaraladi. Sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasining o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati bilan bog‘liqligi quyidagi darajalarning o‘zaro ta‘siri orqali namoyon bo‘ladi:

texnologik daraja — sun‘iy intellektdan foydalanish chastotasi, foydalanish davomiyligi, AI vositalarining turi, undan foydalanish maqsadi hamda bajarilayotgan faoliyatdagi funksional o‘rni;

individual-psixologik daraja — o‘smirning kognitiv qobiliyatlari, mustaqil qaror qabul qilish xususiyati, bilishga bo‘lgan qiziqishi, motivatsiyasi, o‘zini o‘zi nazorat qilishi va tanqidiy fikrlash darajasi;

ta’limiy daraja — o‘quv topshiriqlarining mazmuni va murakkabligi, o‘qituvchining nazorati, mustaqil ishlashga yo‘naltirilgan ta’lim metodlari hamda ta’lim muhitining xususiyatlari;

ijtimoiy daraja — oila va tengdoshlarning ta’siri, ijtimoiy munosabatlar, raqamli muhit, texnologiyalardan foydalanishga bo‘lgan munosabat va jamiyatdagi raqamli madaniyat.

Bundan tashqari, sun’iy intellektdan foydalanish chastotasi va mustaqil fikrlash o‘rtasidagi munosabatni qat’iy deterministik xarakterda talqin qilish maqsadga muvofiq emas. Ya’ni, AI’dan tez-tez foydalanishning o‘zi o‘smirning mustaqil fikrlash qobiliyati albatta pasayishini yoki rivojlanishini anglatmaydi. Ushbu munosabat sun’iy intellektdan qanday maqsadda foydalanilayotgani, olingan axborotning qay darajada mustaqil tahlil qilinishi, o‘smirning kognitiv faolligi va ta’limiy muhit bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli sun’iy intellektdan foydalanish chastotasi bilan mustaqil fikrlash qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘zaro shartlangan, dinamik va ko‘p omilli jarayon sifatida ko‘rib chiqish zarur.

Mazkur tadqiqot doirasida kognitiv yondashuv ham alohida metodologik ahamiyatga ega. Kognitiv yondashuvga ko‘ra, insonning bilim va tasavvurlari axborotni passiv qabul qilish orqali emas, balki uni faol qayta ishlash, tahlil qilish, taqqoslash va mavjud bilimlar bilan integratsiya qilish jarayonida shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, sun’iy intellekt o‘smirning kognitiv faoliyatida ikki xil funksiyani bajarishi mumkin. Bir tomondan, u axborotni tezkor taqdim etuvchi va muayyan masalalarni hal qilishni yengillashtiruvchi vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ikkinchi tomondan, undan tayyor javoblarni muntazam olish o‘smirning mustaqil izlanish, tahlil qilish va xulosa chiqarish jarayonlariga bo‘lgan ehtiyojini kamaytirishi ehtimoli mavjud.

O‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishda kognitiv faollik muhim psixologik determinantlardan biri hisoblanadi. Mustaqil fikrlash axborotni shunchaki qabul qilish bilan cheklanmay, muammoni mustaqil anglash, turli ma’lumotlarni taqqoslash, dalillarni baholash, muqobil yechimlarni izlash va asoslangan xulosaga kelish kabi kognitiv operatsiyalarni o‘z ichiga oladi. Agar o‘smir sun’iy intellekt tomonidan taqdim etilgan ma’lumotni qo‘shimcha tahlilsiz va tekshirishsiz tayyor javob sifatida qabul qilsa, uning mustaqil kognitiv faolligi cheklanishi mumkin. Aksincha, AI tomonidan berilgan ma’lumotlarni tekshirish, ularga qo‘shimcha savollar berish, turli manbalar bilan taqqoslash va o‘z fikri bilan solishtirish jarayoni mustaqil fikrlashning faollashishiga xizmat qilishi mumkin.

Shuningdek, sun’iy intellektdan foydalanish chastotasi mazkur tadqiqotda asosiy mustaqil o‘zgaruvchilardan biri sifatida qaralishi mumkin. Foydalanish chastotasi o‘smirning ma’lum vaqt davomida AI vositalariga qanchalik tez-tez murojaat qilishini ifodalaydi. Biroq mazkur ko‘rsatkichning o‘zi mustaqil fikrlash darajasini to‘liq tavsiflab bera olmaydi. Chunki bir xil chastotada sun’iy intellektdan foydalanadigan o‘smirlar undan turli maqsadlarda va turlicha usullarda foydalanishlari mumkin. Masalan, bir o‘smir AI’dan o‘quv topshiriqlarining tayyor javobini olish uchun foydalansa, boshqa o‘smir undan muammoning turli yechimlarini izlash, o‘z javobini tekshirish yoki yangi g‘oyalarni shakllantirish uchun

foydalanishi mumkin. Shu bois tadqiqotda foydalanish chastotasi bilan bir qatorda AI’dan foydalanish maqsadi va xarakterini ham hisobga olish muhimdir.

O‘smirlik davri mustaqil fikrlash, shaxsiy nuqtayi nazarni shakllantirish, qaror qabul qilish va kognitiv mustaqillikning rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Mazkur davrda o‘smir mavjud axborotni tanqidiy baholash, turli fikrlarni solishtirish, o‘z qarashlarini asoslash va mustaqil xulosalar chiqarish qobiliyatlarini faol rivojlantiradi. Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektning o‘smirlar hayotidagi o‘rni ortib borayotganligi sababli, ushbu vositalardan foydalanish chastotasining mustaqil fikrlash jarayonlari bilan qanday bog‘liqligini aniqlash zamonaviy psixologik tadqiqotlarning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, sun’iy intellektidan foydalanish chastotasi va o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni kompleks o‘rganish texnologik omillarni individual-psixologik, ta’limiy va ijtimoiy omillar bilan o‘zaro aloqadorlikda tahlil qilishni talab etadi. Bunday metodologik yondashuv sun’iy intellektidan foydalanishning o‘smirlar tafakkuriga ta’sirini bir tomonlama baholashdan ko‘ra, foydalanish chastotasi, foydalanish maqsadi, kognitiv faollik va mustaqil fikrlash o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni aniqlash imkonini beradi. Shu asosda o‘smirlarning sun’iy intellektidan foydalanish tajribasi bilan ularning mustaqil fikrlash ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi statistik bog‘liqlikni empirik jihatdan tekshirish tadqiqotning asosiy yo‘nalishini tashkil etadi.

Kognitiv faollikning pasayishi — ya’ni axborotni mustaqil ravishda tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish jarayonlarining yetarli darajada amalga oshirilmasligi — o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyatiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi. Bunday holatda o‘smir muammoni mustaqil hal qilish va kerakli axborotni izlash o‘rniga, sun’iy intellekt tomonidan taqdim etilgan tayyor javoblarga ortiqcha tayanishi mumkin. Natijada mustaqil izlanish, muammoni tahlil qilish va shaxsiy xulosaga kelish uchun zarur bo‘lgan kognitiv faollik darajasi o‘zgarishi ehtimoli mavjud.

Kognitiv va texnologik mexanizmlar o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, sun’iy intellektidan foydalanish usuli o‘smirning axborotni qayta ishlash strategiyalariga ta’sir qilishi mumkin. Agar AI’dan foydalanish faqat tayyor javoblarni olish bilan chegaralansa, o‘smirning mustaqil fikrlash va muammoni o‘zi hal qilishga bo‘lgan ehtiyoji kamayishi mumkin. Aksincha, sun’iy intellektidan turli fikrlarni solishtirish, qo‘shimcha savollar berish, o‘z javobini tekshirish va muqobil yechimlarni izlash vositasi sifatida foydalanish kognitiv faollikni qo‘llab-quvvatlashi mumkin. Shu ma’noda, AI’dan foydalanishning ta’siri uning chastotasidan tashqari, foydalanish maqsadi va xakteri bilan ham bog‘liqdir.

Shu bois sun’iy intellektidan foydalanish chastotasi bilan bir qatorda, o‘smirlarning mustaqil fikrlash darajasini belgilovchi kognitiv omillarni aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mustaqil qaror qabul qilish, tanqidiy tahlil qilish, muqobil fikrlarni baholash, axborotning ishonchililigini tekshirish va o‘z nuqtayi nazarini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantirish o‘smirlarning raqamli muhitda samarali fikrlashini ta’minlovchi muhim strategiyalar sifatida qaraladi.

Ayniqsa, raqamli muhitda axborotning haddan tashqari ko‘pligi, tezkor va tayyor javoblarga oson kirish imkoniyati hamda texnologiyalarga yuqori darajada tayanish o‘smirlarning axborotni mustaqil qayta ishlash jarayoniga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bunda sun’iy intellektdan foydalanish chastotasi o‘smirning kundalik kognitiv faoliyati bilan bog‘liq muhim ko‘rsatkich sifatida namoyon bo‘ladi. Biroq ushbu bog‘liqlikni bir tomonlama baholash mumkin emas, chunki AI’dan foydalanishning natijasi o‘smirning undan foydalanish strategiyasi, ta’lim muhiti va individual kognitiv xususiyatlariga ham bog‘liq.

O‘smirlarning mustaqil fikrlashi zamonaviy psixologiya doirasida murakkab, ko‘p qatlamli va ko‘p omilli fenomen sifatida talqin etilib, uni adekvat tushuntirish va ilmiy asosda tahlil qilish uchun texnologik, kognitiv, individual-psixologik va ijtimoiy omillarning o‘zaro ta’sirini hisobga olish zarur. Texnologik darajada sun’iy intellektdan foydalanish chastotasi, foydalanish davomiyligi va undan foydalanish maqsadi muhim ko‘rsatkichlar sifatida namoyon bo‘ladi. Kognitiv darajada esa mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil, muammoni hal qilish, axborotni baholash va xulosa chiqarish qobiliyatlari asosiy komponentlarni tashkil etadi.

Individual-psixologik darajada kognitiv qobiliyatlari, bilishga bo‘lgan motivatsiya, o‘zini o‘zi nazorat qilish, mustaqillik va yangi bilimlarni egallashga bo‘lgan ehtiyoj muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy-ta’limiy darajada esa oila muhiti, tengdoshlar ta’siri, o‘qituvchining nazorati, ta’lim metodlari va raqamli savodxonlik darajasi sun’iy intellektdan foydalanish xarakterini belgilovchi omillar sifatida qaraladi.

Integrativ psixologik yondashuv ushbu omillarni izolyatsiyada emas, balki yagona tizim doirasida, o‘zaro aloqador va bir-birini to‘ldiruvchi komponentlar sifatida ko‘rib chiqish imkonini beradi. Mazkur yondashuvning metodologik ahamiyati uning kompleks va multidissiplinar xarakterida namoyon bo‘lib, u sun’iy intellektdan foydalanish chastotasi va o‘smirlarning mustaqil fikrlash qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni chuqurroq tahlil qilish, ushbu munosabatga ta’sir qiluvchi qo‘shimcha omillarni aniqlash hamda ta’lim jarayonida sun’iy intellektdan samarali va ongli foydalanish strategiyalarini ishlab chiqishga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

- 1.Dwyer, C. P., Hogan, M. J., Stewart, I. The Promotion of Critical Thinking Skills Through Argument Mapping. – Thinking Skills and Creativity, 2014. – Vol. 13. – P. 45–56.
- 2.Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L. va boshqalar. “So What If ChatGPT Wrote It?” Multidisciplinary Perspectives on Opportunities, Challenges and Implications of Generative Conversational AI for Research, Practice and Policy. – International Journal of Information Management, 2023. – Vol. 71. – Article 102642.
- 3.Ennis, R. H. Critical Thinking: A Streamlined Conception. – Teaching Philosophy, 1991. – Vol. 14, No. 1. – P. 5–24.

20-Sentyabr, 2026-yil

4.Hou, C., Zhu, G., Sudarshan, V. The Role of Critical Thinking on Undergraduates' Reliance Behaviours on Generative AI in Problem-Solving. – British Journal of Educational Technology, 2025. – Vol. 56, No. 5. – P. 1919–1941.

5.Kasneci, E., Sessler, K., Küchemann, S. va boshqalar. ChatGPT for Good? On Opportunities and Challenges of Large Language Models for Education. – Learning and Individual Differences, 2023. – Vol. 103. – Article 102274.

6. Klarin, J., Hoff, E., Larsson, A., Daukantaitė, D. Adolescents' Use and Perceived Usefulness of Generative AI for Schoolwork: Exploring Their Relationships with Executive Functioning and Academic Achievement. – Frontiers in Artificial Intelligence, 2024. – Vol. 7. – Article 1415782.

7.Lo, C. K. What Is the Impact of ChatGPT on Education? A Rapid Review of the Literature. – Education Sciences, 2023. – Vol. 13, No. 4. – Article 410.

8.Miao, F., Holmes, W. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Parij: UNESCO, 2023. – 48 p.

9.Tian, J., Zhang, R. Learners' AI Dependence and Critical Thinking: The Psychological Mechanism of Fatigue and the Social Buffering Role of AI Literacy. – Acta Psychologica, 2025. – Vol. 260. – Article 105725.

10.UNESCO. Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-Makers. – Parij: UNESCO, 2021. – 50 p.